

DOI: <https://doi.org/10.61491/yk.15.2023.8063>

**იმერეთის ეპისკოპოსი გაბრიელი (ქიქოძე) –
ქართული ენის დამცველი**

**Bishop Gabriel (Kikodze) of Imereti -
defender of the Georgian language**

ლევან ტყეშელაშვილი

გელათის სასულიერო აკადემია
საქართველო, ქუთაისი

Levan Tkeshelashvili
Theological Academy of Gelati
Georgia, Kutaisi

აბსტრაქტი

XIX საუკუნის დასაწყისში ქართული სამეფო-სამთავროები იძულებითი წესით რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში მოექცა. რუსული მმართველობა შეეცადა საგანმანათლებლო სივრცეში ქართული ენა სრულად ამოეღო და მის ნაცვლად რუსული ენა დაემკვიდრებინა. ქართული ენის დაცვის საქმეში განსაკუთრებული ღვაწლი მიუძღვის იმერეთის ეპისკოპოს გაბრიელ ქიქოძეს (1860-1896), რომელსაც თავად რუსული განათლება ჰქონდა მიღებული, თუმცა კარგად უწყობდა იმ საფრთხის შესახებ, რაც ქართულად განათლების მიღების აკრძალვას შეიძლება გამოეწვია. გაბრიელ ეპისკოპოსი აღნიშნულ საკითხში შეუვალა და არ ერიდებოდა მაღალი რანგის რუს ჩინოვნიკებსა და თვით საქართველოს ეგზარქოსს. იგი რეალურ ფაქტებზე დაყრდნობით არგუმენტირებულად ასაბუთებს ქართველთათვის მშობლიურ ენაზე სწავლის უპირატესობასა და აუცილებლობას, თუმცა არ უარყოფს ქართულის შემდეგ რუსული ენის შესწავლის აუცილებლობას.

გაბრიელ ეპისკოპოსი წერილში დაუფარავად აცხადებს, რომ რუსული მმართველობის პირობებში დაფარული უკიდურესი საშუალებებით საქართველოში სამღვდელთა წაერთვა წმინდა უფლება, რათა აღზარდონ მართლმადიდებელი მრწამსით ხალხი და ამის გამო სამრევლო სკოლების მთავარი მიზანი გახდა რუსული ენის შესწავლა რელიგიის ნაცვლად. ამგვარ მიდგომას ქართველი მღვდელმთავარი გაუკუღმართებულ სწავლებას უწოდებს, რადგან ამ შემთხვევაში ქართველები ვერ იღებდნენ სარწმუნოებრივ განათლებას და ეს კიდევ უფრო მეტ პრობლემას იწვევდა.

ვფიქრობთ, გაბრიელ ეპისკოპოსის წერილი მრავალი თვალსაზრისით არის საინტერესო; მღვდელმთავარი ხსნის და უარყოფს რუსული იმპერიის მხრიდან მომდინარე საფრთხეებს, აქარწყლებს მათ და ესარჩლება ქართველ სამღვდელოებას. ამასთანავე, მიუთითებს რუსული განათლების უარყოფით მიდგომებზე, რაც პრობლემებს იწვევდა ქართველ ხალხში.

საკვანძო სიტყვები: ქუთაის-გაენათის ეპარქია, იმერეთის ეპისკოპოსი გაბრიელი (ქიქოძე), საბჭოთა ენობრივი პოლიტიკის წინააღმდეგ ბრძოლა.

ABSTRACT

In the early 19th century, the Georgian principalities were forcibly incorporated into the Russian Empire. The Russian government attempted to eradicate the Georgian language from educational settings and replace it with Russian. Bishop Gabriel Kikodze of Imereti (1860-1896) made a significant contribution to the preservation of the Georgian language. Gabriel, an uncompromising figure, confronted high-ranking Russian officials and even the Exarch of Georgia, presenting factual arguments for the importance and necessity of Georgians learning their native language, while acknowledging the value of also learning Russian alongside Georgian.

In his letters, Bishop Gabriel openly criticized the Russian authorities for stripping the clergy in Georgia of their sacred right to educate people in the Orthodox faith. Under Russian rule, parish schools shifted focus from religious education to the study of the Russian language, depriving students of religious instruction and exacerbating societal issues. Bishop Gabriel's correspondence is intriguing from multiple perspectives; it elucidates the threats faced by the Georgian clergy under Russian rule, critiques Russian educational policies that caused unrest among the Georgian populace, and defends the integrity of the Georgian language“.

This version aims to clarify and enhance the original text for better readability and accuracy.

Keywords: Kutaisi-Gaenati Eparchy, Bishop Gabriel (Kikodze) of Imereti, struggle against Soviet language policy.

XIX საუკუნის დასაწყისში ქართული სამეფო-სამთავროები იძულებითი წესით რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში მოექცა. რუსული მმართველობა შეეცადა, საგანმანათლებლო სივრცეში ქართული ენა სრულად ამოეღო და მის ნაცვლად რუსული ენა დაემკვიდრებინა. ქართული ენის დაცვის საქმეში განსაკუთრებული ღვაწლი მიუძღვის იმერეთის ეპისკოპოსს გაბრიელ ქიქოძეს (1860-1896), რომელსაც თავად რუსული

განათლება ჰქონდა მიღებული, თუმცა მან კარგად უწყოდა იმ საფრთხის შესახებ, რაც ქართულად განათლების მიღების აკრძალვას შეიძლება გამოეწვია. გაბრიელ ეპისკოპოსი აღნიშნულ საკითხში შეუვალა და იგი არ ერიდება მაღალი რანგის რუს ჩინოვნიკებსა და თვით საქართველოს ეგზარქოსს და რეალურ ფაქტებზე დაყრდნობით არგუმენტირებულად ასაბუთებს ქართველთათვის მშობლიურ ენაზე სწავლის უპირატესობას და აუცილებლობას, თუმცა არ უარყოფს ქართულის შემდეგ რუსული ენის შესწავლის აუცილებლობას. გაბრიელ ეპისკოპოსმა სხვადასხვა დროს მტკიცედ დაიცვა ქართული ენა, იგი ასევე იცავდა ქართველ სამღვდელოებას, რომელიც ეროვნულ საქმეს ემსახურებოდა. პუბლიკაციაში პირველად ქვეყნდება გაბრიელ ეპისკოპოსის წერილის ძირითადი ნაწილი.

გაბრიელ ეპისკოპოსი ყველას საკადრის პასუხს სცემდა, ვინც ქართული ენის წინააღმდეგ ილაშქრებდა, მათ შორის გადაგვარებულ რენეგატ ქართველებსაც. ცნობილია, რომ მან საკადრისი პასუხი გასცა მეფის სენატორ, მონარქისტ გიორგი მუხრანსკის, რომელიც თავის ბროშურაში ურცხვად ამტკიცებდა ქართველი ხალხისა და მისი ენის შთანთქმის აუცილებლობას. გაბრიელმა გარუსებულ ქართველს საპასუხო წერილით მიმართა: „ხალხის ინდივიდუალობის უმთავრესი ელემენტი არის ენა, მაშასადამე ისიც საჭირო არის ხალხის ბედნიერებისათვის... თუ ენას ასე დიდი მნიშვნელობა აქვს, მით უმეტესად ძნელია და შეუძლებელი ხალხისთვის მისი მოსპობა“ (სხირტლაძე 1965: 180-181). გაბრიელ ეპისკოპოსმა კარგად აუხსნა გადაგვარებულ ქართველს ქართული ენის ღირსებები: „შენ ამბობ, რომ მცირე ხალხი თავის ღარიბი ენის საშველებით ვერ მიიღებს ცივილიზაციასო... რა დაგიშალა შენ ქართული ენის ცოდნამ? ...ქართველის და სომხების ენა თუმცა მცირე ხალხის ენები არის, მაგრამ არა ღარიბი. ამ ენებს აქვს მწიგნობრობა, ლიტერატურა, სამღვდლო წერილი და მრავალნი წმ. მამათა წერილნი ნათარგმნი; ამ ორ ენაზე ყოველი მეცნიერება და აზრი გამოითქმის; მათ აქვს ორი ათასი წლის მეტი ისტორია“... (მოამბე 1896: 97). მშობლიური ენის უფლებათა დაცვისათვის ბრძოლა გაბრიელ ეპისკოპოსმა განუყოფელად დაუკავშირა ქართულ ენაზე სწავლების აუცილებლობის მოთხოვნას. ეს ყველაზე მეტად იანოვსკისთან გამართულ ბრძოლაში გამოჩნდა (ნიკოლეიშვილი 1990: 31).

1892 წლის 24 მაისს რუსეთის წმინდა სინოდის ობერ-პროკურორის კანცელარიიდან გაბრიელ ეპისკოპოსი იღებს წერილს და აუწყებენ მღვდელმთავრის მიერ გაგზავნილ 18 იანვრით დათარიღებულ (№2610) კითხვებზე, რომლებიც დაკავშირებული იყო კავკასიაში საკვირაო სკოლების მდგომარეობაზე. მათ აცნობეს სახალხო განათლების მინისტრს (ფონდი 21, საქმე №18910).

წმინდა გაბრიელ ეპისკოპოსისადმი გამოგზავნილი წერილი:

წერილში საუბარია საიდუმლო მრჩეველ იანოვსკის განცხადებაზე: „სამღვდელოებას შორის ძალზე ცოტანი არიან ისეთები, რომლებიც საკმარისად არიან მომზადებული კანონის სწავლებაში, ასევე, რუსული ენის ცოდნაში. სოფლის სამღვდელოებაში შეხვედები ისეთებსაც, რომლებიც საერთოდ ვერ ფლობენ რუსულ ენას. ქართველური ხალხების ჯგუფებს

მიეკუთვნებიან: ქართლელები, იმერლები, მეგრელები და სვანები. პირველი ორი ენა ძალზე ახლოა ერთმანეთთან, მაგრამ ორი უკანასკნელი ენა იმდენად შორია ქართველური ენისაგან, რომ სვანები და მეგრელები ვერც ერთმანეთს, ვერც ქართველებს და ვერც იმერლებს ვერ უგებენ. მეგრული და სვანური ენები უფრო შორს დგანან ქართული ენისაგან, ვიდრე პოლონური და ჩეხური რუსული ენისაგან“.

იგი წინააღმდეგი იყო, ასევე, რომ ქართველებს ესწავლებინათ სკოლებში, რადგან არ ენდობა მათ: „თუკი ხელმძღვანელმა არ იცის რუსული ენა, როგორ უნდა მოხდეს ამ საგნის სწავლება, ასევე სკოლის მასწავლებლებად არიან ქართველები, რომლებიც არ არიან სანდონი ჭეშმარიტი სარწმუნოების გავრცელებაში, რადგან ისინი ცხადად ამბობენ, რომ სამრევლო სკოლებში მთავარი ამოცანა არ არის გავრცელდეს რუსული ენა და კულტურა და რომ სარწმუნოების გადაცემა შესაძლებელია ქართული საეკლესიო წიგნებით. სკოლებში, რომლებიც ეკუთვნის ქართველ სამღვდლოებას და თავად არიან მასწავლებლები, ახალგაზრდა ქართველებში ტრიალებს საქართველოს დამოუკიდებლობის იდეა. აქედან გამომდინარე, ადგილობრივი ქართველი სამღვდლოება მონდომებულია გაავრცელოს ქართული ენა“...

აღსანიშნავია, რომ იანოვსკი თავის ვერაგ გეგმებს სარწმუნოების საფარველში მალავს და აღნიშნავს, რომ ქართული ენით ვერ მოხდება სარწმუნოების გადაცემა. ამას ამბობს იმ ქვეყანაში, სადაც ჯერ კიდევ მეხუთე საუკუნეში გადათარგმნეს წმიდა წერილი ქართულ ენაზე, რომელმაც თავისი განვითარების უმაღლეს საფეხურს ჯერ კიდევ შუასაუკუნეებში მიაღწია. თუმცა მისი მიზანი სულ სხვაა, რადგან ქართულ სკოლებში ასწავლიან ქართველი სამღვდლო პირები, ამის გამო ახალგაზრდა ქართველებში ძლიერია დამოუკიდებლობის იდეა, ანუ იანოვსკის გულისწიხილი არა სარწმუნოების გავრცელება, არამედ საქართველოს დამოუკიდებლობის იდეაა.

იანოვსკი შეგნებულად ავრცელებს სიცრუეს, რადგან წერილში აღნიშნავს, რომ ქართველი სამღვდლოება თითქოს მეგრელ და სვან ბავშვებს თავდაპირველად ასწავლის ქართულ ენას, ხოლო შემდეგ რუსულს. იგი წუხს, რომ საეკლესიო წიგნები ქართულ ენაზეა და თავში მოსდის აბსურდული იდეა, ღვთისმსახურების წიგნები ითარგმნოს მეგრულ და სვანურ ენებზე.

მისივე აზრით, „რას აკეთებს სამღვდლოება და მათი სკოლები? იმავე საფუძველზე ქართველ ხალხთა საეკლესიო წიგნები ქართულ ენაზეა, მეგრელ და სვან ბავშვებს, უპირველეს ყოვლისა, ასწავლიან ქართულ ენას, ხოლო შემდგომ რუსულ ენას. ორი ენის სწავლება კი ორ წლის განმავლობაში შეუძლებელია, ამიტომ ისინი, რასაკვირველია, ცდილობენ უფრო ქართული ენა შეასწავლონ. ქრისტიანული სწავლებისა და რუსული კულტურის გავრცელების ინტერესებშია, რომ სამეგრელოსა და სვანეთში საეკლესიო და სახალხო სკოლებში სასურველი იქნება ღვთისმსახურების წიგნები გადათარგმნილ იქნეს აღნიშნულ ენებზე. აღსრულდეს ღვთისმსახურება მათ ენებზე და მათ ნიადაგზე დაიწყოს რუსული ენის სწავლება სკოლებში, როგორც ეს ხდება სასწავლო დაწესებულებებში, მაგრამ ეს მხოლოდ

საეკლესიო სკოლებში უნდა მოხდეს. მიემართოს სასწავლო უწყებას, რათა გამოიცეს ლოცვები მეგრულ და სვანურ ენებზე. ხალხი, რომელმაც არ იცის ქართული ენა, ვერ გებულობს ღვთისმსახურებას, ამიტომ თითქმის არ დადის ეკლესიებში. ეს ახალი არგუმენტია სამღვდელოებისათვის, რათა ბავშვებს ასწავლონ ქართული ენა“. „მეგრულ ენაზე ლოცვებისა და ლიტურგიის გადათარგმნა სასწავლო უწყებას უკეთესად გარდაქმნის, უკუგდებული იქნება სამღვდელოების მცდელობები გადათარგმნის პროცესში შეცდომების დაშვებისა, მაგრამ არავინ არ მიუთითა შეცდომებსა და მათ გამოსწორებაზე. არის მცდელობანი ქართული ენის გავრცელებისა და ამ ენაზე ღვთისმსახურების ჩატარებისა. ქართული ენა არა მხოლოდ ღვთისმსახურების დროს გამოიყენება ეკლესიებში, არამედ კავკასიაში ქრისტიანობის აღმდგენელ საზოგადოების სასწავლებლებშიც აფხაზ ბავშვებს ასწავლიან ქართულ ენას“.

„ისე ძლიერია ქართული ენის მიმართ ლტოლვა, მისი გავრცელება და ღვთისმსახურების ჩატარება ქართულ ენაზე, რომ აფხაზები, რომლებსაც არავითარი კავშირი არ აქვთ ქართველური ხალხების ჯგუფთან, ღვთისმსახურებას აწარმოებენ ქართულ ენაზე, ასევე სკოლებსა და სასწავლებლებში ბავშვები ქართულად სწავლობენ. უკანასკნელ ხანებში მიღწეულ იქნა, რომ სოხუმის ეპისკოპოსად კვლავ დანიშნულიყო რუსი ეროვნების პიროვნება და მიღწეულ იქნა შეთანხმება ლოცვები შესრულებულ იქნეს აფხაზურ ენაზე, ასევე, გაიცა დაპირება, რომ ყურადღება მიექცეს აფხაზეთის სკოლებში დაინერგოს რუსულ ენაზე სწავლება“ (ფონდი 21, საქმე №18910, ფ. 4).

იანოვსკის იმპერიალისტური შეხედულებები მრავალი თვალსაზრისით არის მიუღებელი, მისი წერილი საფრთხეს უქმნიდა ქართველთა ეროვნულ ერთობას, ქართული ენის სკოლებიდან გაძევება კი კიდევ უფრო გააძლიერებდა რუსიფიკაციას, ამასთანავე, დაუშვებელი იყო საღვთისმსახურო წიგნების თარგმნა მეგრულად და სვანურად, რადგან ქართველების სახელმწიფო და საეკლესიო ენა საუკუნეების განმავლობაში იყო ქართული ენა. იანოვსკი ასევე ეწინააღმდეგება ქართული ენის გავრცელებას აფხაზეთში, რადგან იმპერიისთვის მიუღებელი იყო ისტორიული საქართველოს ტერიტორიაზე გავრცელებულიყო ქართული ენა. ქართველი სამღვდელოება კი ასეთ რთულ დროს დიდ საქმეს აღასრულებდა, რაც შეუმჩნეველი არ დარჩენია რუს მოხელეს. გაბრიელ ეპისკოპოსმა იანოვსკის შეთითხნილ ბრალდებებს არგუმენტირებული პასუხი გასცა.

მან საპასუხო წერილი გაუგზავნა საქართველოს ეგზარქოს პალადის 1892 წლის აგვისტოში, წერილი არის მეტად საინტერესო და მოვიყვანოთ მის ძირითად ნაწილს: „მაქვს პატივი მოგახსენოთ ჩემი აზრი კავკასიის სასწავლო ოლქის გამობმარებას ქართველი სამღვდელოების მიმართ გამოთქმულ უკმაყოფილებას რელიგიურ-მორალური განათლების შესახებ. ამგვარი შეფასება უაღრესად შეურაცხმყოფელია საქართველოს საეგზარქოსოს მთელი სამღვდელოებისა და ქართველი ხალხის მიმართ. სამღვდელოებას ბრალი ედება, თითქოს მათ არ შეუძლიათ გადასცენ დაწყებითი სახალხო განათლება, ამასთანავე ისინი პოლიტიკურად

არასანდონი არიან და ქართველ ხალხსა და ახალგაზრდებში ტრიალებს საქართველოს დამოუკიდებლობის იდეა. საერთოდ უნდა ითქვას, რომ (იანოვსკის) გამოხმაურების შინაარსი ტოვებს დანოსის შთაბეჭდილებას. უნდა ვთქვა, რომ ასეთი უკიდურესად შეურაცხმყოფელი ბრალდებები არ დასტურდება არავითარი ფაქტებით“.

დამოუკიდებლობის იდეა

გაბრიელ ეპისკოპოსი საეკლესიო კანონების მოშველიებით ცდილობს დაასაბუთოს ქართულ ენაზე სწავლების აუცილებლობა, რადგან მოციქულებმა სულიწმინდის გარდამოსვლის შემდეგ ქრისტიანობა იქადაგეს სხვადასხვა ენებზე. იგი წერს: „რასაკვირველია ამგვარი აზრი ძალიან სახიფათოა მთელი ხელისუფლებისათვის, მაგრამ ისმის კითხვა, ვინ შეიძლება იყოს საქართველოს ეკლესიის მწყემსნი, ნუთუ ქართველები არა? ნუთუ რწმუნებულმა არ იცის, რომ ქრისტიანთა სულიერი მწყემსნი აუცილებლად უნდა იყოს იმავე წარმომავლობისა და ხალხისა, რომელსაც ეკუთვნის მათი სამწყსო... ეს არის ყველაზე მთავარი კანონი ქრისტიანული ეკლესიის მართვისას, ამისთვის გარდამოვიდა მოციქულებზე სული წმინდა და ასწავლა მათ სხვადასხვა ენებზე, რათა ყველა ხალხსა და ტომს გაეგონა ქრისტეს ჭეშმარიტების შესახებ თავთავიანთ ენებზე. როგორი იქნება ხალხის მოქმედება, რომელთაც არ ეცოდინებოდათ, ენა, წესები და ადათები თავისი სამწყსოსი?“

„საქართველოში ზუსტად ისე აღმოცენდნენ სახალხო სკოლები, როგორც რუსეთში და ნელ-ნელა მრავლდება სამღვდელოების დახმარებით. უკვე სამოციან წლებში ჩემს მშობლიურ იმერეთის ეპარქიაში, ჩემი ბრძანებით დაიწყო სამრევლო სკოლების დაარსება, ისინი რამდენიმე ათეული იყო და შემდეგ სწრაფად გამრავლდა მათი რიცხვი. შემდეგ ქუთაისის გუბერნიაში დაარსდა სახალხო სკოლების დირექცია, ყველა სკოლა გაიხსნა სამღვდელოების მიერ. დირექტორების სურვილით დაკეტეს აღნიშნული სკოლები და მათ ნაცვლად დაიწყეს სოფლის სახალხო სკოლების დაარსება. აღნიშნულ სოფლის სკოლებში მასწავლებლებად აიყვანეს უმეტესწილად ისინი, რომლებიც ასწავლიდნენ სამრევლო სკოლებსა და სასულიერო სასწავლო დაწესებულებებში. უმრავლესად სამინისტროს სახალხო სკოლების აღმზრდელებად არიან სასულიერო დაწესებულებების წარმომადგენლები და სამღვდელო პირთა შვილები. ამრიგად, სასულიერო სასწავლებლების აღმზრდელებად უმეტესად სამინისტროს სახალხო განათლების მასწავლებლები არიან, ისმის კითხვა, რატომ ვერ შეძლებენ ისინი სასკოლო საქმის კარგად აღსრულებას?“

რუსულ ენას არ ასწავლის ქართველი სამღვდელოება

„ის არ არის კმაყოფილი ზოგიერთი ქართველი სასულიერო პირით, თითქოს ყველა ჭეშმარიტი ქრისტიანის წარმოსახვით მიიჩნევენ, რომ რუსული ენა ყველა ადგილობრივს არ სჭირდება. საიდან შეძლო რწმუნებულმა გაერჩია ასეთი აზრები, ზოგიერთი ქართველის საიდუმლო წარმოდგენები. ის წინასწარმეტყველი, ყოვლისმცოდნე და ყველგანმყოფი არ არის. უმჯობესი იქნებოდა მას ერვენებინა სად, როგორ და ვინ გამოთქვა ეს რწმუნება. აღნიშნული განცხადების გასაიდუმლოება არ არის

დადასტურება. არა, ეს ყველაფერი სრულებით საპირისპიროდაა. მთელი რუსეთის სახელმწიფოში არ არის ისეთი ერი (ფონდი 21, საქმე №18910, ფ. 5), რომელსაც ასე მხურვალედ უნდა შეისწავლოს რუსული ენა, როგორც ქართველებს.

მაღალი წარმომავლობის არარუსი საზოგადოება ჯერ კიდევ პატარა ასაკიდან ასწავლის თავის შვილებს რუსულ ენას და არა ქართულ ენას. მე შემიძლია დავასახელო ათეულობით ქართველი მაღალი წოდების თავადის გვარი, რომელთაც რუსული ენა უფრო უკეთ იციან, თავისი მშობლიური ქართული ენა კი – ცუდად. რუსული ენა განსაკუთრებით ვრცელდება ქალაქებში. არ ვფიქრობ, რომ კირილე პეტროვიჩმა არ იცოდეს ყველა ეს მაგალითი და რის საფუძველზე ფიქრობს ის, რომ სამღვდელოებას სურს ამგვარად, რათა რუსული ენის შესწავლა მოხდეს განსხვავებულად. პირიქით, სასულიერო წოდება ისე იქცევა, როგორც რუსეთში, საქართველოში რატომაც განსხვავებული განათლება, ვსწავლობთ უმეტესად სახელმწიფო ენას, მაგრამ გასაკვირია და დაუჯერებელია ბრალდება ქართველი სამღვდელოების მიმართ, რომელიც მდგომარეობს იმაში, რომ თითქოს სამღვდელოთა შორის მისი სიტყვებით (იანოვსკის) სამრევლო სკოლების სარწმუნოების მასწავლებელთა შორის ტრიალებს თითქოს საქართველოს დამოუკიდებლობის იდეა. სკოლის მასწავლებლებად ირჩევენ პატიოსან მოზარდებს, ეს ახალგაზრდა ხალხი თითქმის ბავშვები არიან 15-18 წლისანი და მათ მიაწერო ამგვარი ბრალდება, უბრალოდ სასაცილოა. თუკი ასეთი ბრალდება იქნებოდა აღძრული უმაღლესი სასწავლო დაწესებულებათა აღმზრდელებზე, შესაძლოა ამას ჰქონოდა გარკვეული საფუძველი“...

თითქოს მეგრელები და სვანები არ არიან ქართველები და სამღვდელოება მათ ძალით ასწავლის ქართულ ენას.

გაბრიელ ეპისკოპოსი წერილში აღნიშნავს, რომ იანოვსკი უკმაყოფილოა სამღვდელოებით, თითქოს ისინი ცდილობენ გაავრცელონ ქართული ენა მეგრელებსა და სვანებს შორის, ის თვლის, რომ ეს საქმე პოლიტიკასთან არის დაკავშირებული. ამბობს, რომ მეგრელები და სვანები არ შეიძლება ჩავთვალოთ ქართველებად, ისინი განსაკუთრებული ტომები არიან, ამიტომ მათთვის საჭიროა განსაკუთრებული და არა ქართული განათლება. ბოლოს და ბოლოს მათთვის საჭიროა გადაითარგმნოს მათ ენაზე წმინდა წერილი, საღვთისმსახურო წიგნები და სხვა.¹

გაბრიელ ეპისკოპოსი აღნიშნავს: „სამწუხაროდ, მე არ დავიწყებ მსჯელობას იმაზე, თუ რომელ ხალხს ეკუთვნის მეგრელები და სვანები. გულლიად ვიტყვი, რომ გაკვირვებული ვარ, ასეთი კითხვა როგორ უნდა დასვა! სვანები, განსაკუთრებით კი მეგრელები, არ არიან ისეთი ველურები,

1. კავკასიაში ქრისტიანობის აღმდგენელი საზოგადოების შეკვეთით 1864 წელს შედგენილ იქნა და გამოცემული სვანური ანბანი, „ლუმნუ ანბანის“ სახელწოდებით. 1889 კირილე იანოვსკის მოთხოვნით რუსეთის აკადემიიდან საგანგებოდ მოწვეულმა პროფესორმა ალექსი გრენმა რუსული გრაფიკის საფუძველზე შეადგინა მეგრული ანბანი, რომლის წინასიტყვაობაში აღნიშნავდა, რომ მეგრული ხალხი იჩაგრება ქართველებისაგან და მას თავისთავადობის შესანარჩუნებლად შევუდგინე ეს დამწერლობაო (ბუბულაშვილი 2022: 392-393).

რომლებმაც ვერ შეძლეს თავისი წინაპრების ცხოვრებით განსაზღვრონ რომელ ხალხს ეკუთვნიათ. ისინი ამ კითხვაზე ყოველთვის და ყველგან პასუხობენ ერთსა და იმავეს, რომ არიან ქართველები. სამწერლობო ენა მათთვის არის და იქნება ქართული ენა. აგრეთვე, ღვთისმსახურების ენა იყო და იქნება ქართული ენა. ყველა უძველესი წარწერა ეკლესიების კედლებზე, ძეგლებზე, სიგელ-გუჯრებში, პერგამენტებზე შესრულებული არის ქართულ ენაზე. ბევრმა ბოროტმა გამოთქვა აზრი იმის შესახებ, რომ წმინდა წერილის ამაღლებული აზრები უნდა გადაითარგმნოს თითქოს მეგრულ ენაზე. ერთხელ უკვე ყოფილა მცდელობა, რომ გადაეთარგმნათ მეგრულ ენაზე საღვთო ლიტურგია და უცდიათ კიდევაც მსახურება მეგრულ ეკლესიებში, მაგრამ ეს მცდელობა დამთავრებულა ძალზე უშედეგოდ, ხალხმა არ ისურვა ასეთი ლიტურგიის მოსმენა, ბოლოს კი შეწყდა ასეთი ღვთისმსახურება“. გაბრიელ ეპისკოპოსი მტკიცედ იცავს ქართველთა ერთობას, ის ფაქტების მოყვანით აქარწყლებს გადაგვარებული რუსი მოხელის უსუსურ მცდელობას, რომ როგორმე განხეთქილება ჩამოაგდოს ქართველებში, ამგვარი მცდელობა იყო იმპერიალისტური მიდგომა, რათა ქართველი ხალხი გაეთიშა ერთმანეთისგან და საბოლოოდ დაექსაქსა ისინი.

გაბრიელ ეპისკოპოსმა წერილში მოიყვანა ასეთი მაგალითი: ოსური ენა, რომელიც უფრო მდიდარი და უკეთესი ენა ყოფილა, ვიდრე მეგრული და სვანური ენები. ოსურ ენაზე გადათარგმნეს ღვთისმსახურების წიგნები და წმინდა წერილი, ეს წიგნები დაურიგებიათ ოსეთის ყველა ტაძარში, რასაც მოჰყვა შემდეგი: ყველაზე წმინდა გამოხატულება და უმთავრესი დოგმატი, კერძოდ, სიტყვა „განკაცება“ ოსურად გადაითარგმნა ასე „პიროგი ხორციით“. ამის გამო ყველა ნათარგმნი ეგზემპლარი უკან დააბრუნეს და განადგურდა. რთულია საღვთო წიგნები თარგმნო მწირ ენებზე, აქედან გამომდინარე, საღვთო წიგნების გადათარგმნა გამოიწვევს ერესს და განხეთქილებას.

იგი საუბრობს იანოვსკის დამსახურების შესახებ კავკასიაში ხალხის განათლებაზე გაწეულ ღვაწლზე. თუმცა იქვე შენიშნავს, რომ ის ეყრდნობა თავის ორ თანაშემწეს და არ შეეძლო თავად მოეძიებინა ცნობები აღნიშნულ საკითხებზე. ცნობები შედგენილია გაუფრთხილებლად შესაბამისი სარწმუნო ფაქტების გარეშე. ის აღიარებს, რომ არ შეუძლია გაასამართლოს კირილე პეტროვიჩის თანაშემწეები ამგვარი გაუფრთხილებლობის გამო. ცნობების შეგროვება იოლი საქმე იყო და სამღვდელოების მიმართ გამოთქმული ბრალდებები არ არის მართალი არცერთი კუთხით. იმერეთის ეპისკოპოსი იცავს ქართველ სამღვდელოებას და ცდილობს, არ დაძაბოს ურთიერთობა კირილე იანოვსკისთან, რაც მთავარია, იგი ყველა ბრალდებას უსაფუძვლოს უწოდებს და შესაბამისი არგუმენტებით აქარწყლებს მათ.

ქართული სამღვდელოება აფხაზეთში მიზანმიმართულად ავრცელებს ქართულ ენას. შემდეგ იგი ეხმიანება იანოვსკის მორიგ ბრალდებას, თითქოს ქართველი სამღვდელოება აფხაზეთში მიზანმიმართულად ავრცელებს ქართულ ენას სკოლის მეშვეობით, რომ ქართულ ენაზე ბავშვების სწავლება და ღვთისმსახურების აღსრულება არ შეიძლება. „ქართველებსა და ქართველ სამღვდელოებას არ ჰქონდა სკოლების მართვის უფლებამოსილება, რადგან

ის იმართება განსაკუთრებული უწყებით კავკასიაში ქრისტიანობის აღმდგენელი საზოგადოების მიერ. ისინი საღვთო კანონს და სხვა საგნებს სწავლობენ რუსულ ენაზე. რაც შეეხება ღვთისმსახურებას, უნდა ვაღიარო, რომ ერთი შეხედვით შეიძლება უცნაურად მოგეჩვენოთ და საეჭვოდაც, რომ აფხაზეთში ღვთისმსახურება აღესრულებოდა და ახლაც აღესრულება არა სლავიანურ ენაზე. საქმე ის არის, რომ აფხაზეთის სამღვდელოებას არ შეუძლია სლავიანურ ენაზე ჩაატაროს მსახურება რუსული ენის არცოდნის გამო. ან რატომ ფიქრობს ვინმე, რომ აფხაზეთის სამღვდელოება ყველა ქართველი ეროვნებისა იყო, იმიტომ რომ იქ სხვა არავინ იყო და დღესაც არ არიან იქ რუსი სამღვდელოების წარმომადგენლები.

კავკასიის სასწავლო ოლქის მხრიდან წამოსული ბრალდებები სამღვდელოების მიმართ ძალიან მნიშვნელოვანი და მგრძობიარეა არა მარტო ქართველი სამღვდელოების, არამედ მთელი ქართველი ხალხისთვის, ამიტომ გაბრიელ ეპისკოპოსი აგრძელებს გამომხაურებას. 1. პირველი ბრალდება ქართველი სამღვდელოების მიმართ, თითქოს მათ არ შეუძლიათ აწარმოონ სასკოლო საქმე და განსაკუთრებით ასწავლონ რუსული ენა, გიპასუხებით, ეს წარმოადგენს სრულიად შეუძლებელ მოთხოვნას სამრევლო საეკლესიო სკოლების მიმართ, ის (იანოვსკი) ითხოვს, რომ მოსწავლეებმა სკოლებში კარგად ისწავლონ რუსული ენა. ამის თქმა იოლია, მაგრამ ძალიან რთულია შესრულება. როგორი სახითაა შესაძლებელი ორწლიან პერიოდში 8-12 წლის ბიჭებმა, გარდა წერა-კითხვისა, ორ ენაზე შეისწავლონ კატეხიზაციის ყველა საწყისი, საღვთო ისტორია და ყველაფერთან ერთად კარგად ისაუბრონ რუსულად და წერონ გააზრებულად?! ვიმეორებ, რომ ეს გაუაზრებელი და შეუძლებელია. ბევრ გიმნაზისტსა და სემინარისტს საერთო მოსამზადებელ კლასებში 9-12 წლიდან კურსის გავლის შემდეგაც კი არ შეუძლიათ სრულად და სწორად რუსულ ენაზე საუბარი. აქ კი მცირეწლოვანი ბავშვებისაგან ითხოვენ, რომ ორ წელიწადში სწორად წერონ და იკითხოონ რუსულად... გაბრიელ ეპისკოპოსი კარგად ერკვევა პედაგოგიურ საკითხებშიც, როდესაც შენიშნავს, რომ ორწლიან სასწავლებელში შეუძლებელია ქართული და რუსული ენების სრულყოფილად შესწავლა, იანოვსკის ასეთი ბრალდებები კი უსაფუძვლოა და არაპედაგოგიური.

კიდევ უფრო მნიშვნელოვანია გაურკვეველობა იანოვსკის გამომხაურებაში, რომელიც ეხება სამრევლო-საეკლესიო სკოლებს და მდგომარეობს შემდეგში: „ჩემი აზრით, ის პირდაპირი მნიშვნელობით იყენებს კანონს სკოლების მიმართ. მისი მიზანია, როგორც ეს ყველასთვის არის ცნობილი და ეჭვგარეშეა, მართლმადიდებელი ეკლესიის მორალურ-რელიგიური პირველდაწყებითი აღზრდა-განათლება ხალხისა; იკამათო ამაზე, ვფიქრობ არ აქვს აზრი. სოფისტები, ლიბერალები და ყველა, ვინც მეტად თუნაკლებად დაშორებულია მართლმადიდებელი სარწმუნოებიდან, მოწადინებულია მისცენ ხალხს ნახევრად წარმართული განათლება, ბევრჯერ ეცადნენ სამღვდელოებისთვის ხელიდან გამო-ეცლიათ ეს საქმე, მაგრამ დღევანდელ ღვთივკურთხეულ სამეფოში მოხერხდა იგი გადასცემოდა“.

გაბრიელ ეპისკოპოსი წერილში დაუფარავად აცხადებს, რომ რუსული

მმართველობის პირობებში დაფარული, უკიდურესი საშუალებებით საქართველოში სამღვდელთა წაერთვა წმინდა უფლება, რათა მართლმადიდებელი მრწამსით აღზარდონ ხალხი და ამის გამო სამრევლო სკოლების მთავარი მიზანი გახდა რუსული ენის შესწავლა რელიგიის ნაცვლად, ამგვარ მიდგომას ქართველი მღვდელმთავარი გაუკუღმართებულ სწავლებას უწოდებს, რადგან ამ შემთხვევაში ქართველები ვერ იღებდნენ სარწმუნოებრივ განათლებას და ეს კიდევ უფრო მეტ პრობლემებს იწვევდა.

ვფიქრობთ, რომ გაბრიელ ეპისკოპოსის წერილი მრავალი თვალსაზრისით არის საინტერესო, მღვდელმთავარი ხსნის და უარყოფს რუსული იმპერიის მხრიდან მომდინარე საფრთხეებს, აქარწყლებს მათ და ესარჩლება ქართველ სამღვდელთა, ამასთანავე მიუთითებს რუსული განათლების უარყოფით მიდგომებზე, რაც პრობლემებს იწვევს ქართველ ხალხში.

გაბრიელ ეპისკოპოსი XIX საუკუნის ერთ-ერთი თავდადებული საეკლესიო მოღვაწეა, რომელიც არ უშინდება მაღალი რანგის რუსი მოხელეების კრიტიკას და საქართველოს ეგზარქოსს უგზავნის ისეთ წერილს, რომელშიც ნათლად და გასაგებად აყალიბებს თავის შეხედულებებს. გაბრიელ ეპისკოპოსის დამსახურებაზე საუბრობდა 1896 წლის 10 მარტს, მღვდელმთავრის დაკრძალვის დღეს, გურია-სამეგრელოს ეპისკოპოსი გრიგოლ დადიანი: „გმადლობს შენ ენაცა მშობლიური, ენა, რომელიცა მდიდარ ჰყავ შენ ქადაგებითა, ენა, რომლისთვისაცა ებრძოდი შენ მედგრად იმ განუსჯელ პირთა, რომელთაცა ენა პეტრიწისა, გიორგი მთაწმინდელისა და ამბროსი მქადაგებლისა უარყვეს, ვითარცა უვარგისი და გამოუდგარი მეცნიერებისათვის, შენ იყავ ერთად ერთი მაღალი ხარისხის მქონი ქართველი, რომელიც გამოესარჩლე ჩვენს ენას“ (კელენჯერიძე 2006: 230).

გამოყენებული ლიტერატურა და წყაროები

- ბუბულაშვილი 2022: ბუბულაშვილი ე., საქართველოს ეკლესია ეგზარქოსობის პერიოდში. თბილისი, 2022.
- კელენჯერიძე 2006: კელენჯერიძე მ., გაბრიელ ეპისკოპოსი იმერეთისა (მისი დრო, ცხოვრება და მოღვაწეობა). თბილისი, 2006.
- მომხმე 1896: ჟურნალი „მომხმე“, გაბრიელ ეპისკოპოსის წერილი თ. გიორგი კონსტანტინეს ძის მუხრანბატონის მიმართ. N3, 1896.
- ნიკოლეიშვილი 1990: ნიკოლეიშვილი ა., გაბრიელ ეპისკოპოსი (ქიქოძე). თბილისი, 1990.
- სხირტლაძე 1965: სხირტლაძე ს., გადანახული საგანძური. თბილისი, 1965.
- ქცსა: ქუთაისის ცენტრალური სახელმწიფო არქივი, ფონდი 21, საქმე №18910.